

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

NR 2 2011

LENA HAR ORDET

I Dagens Nyheter skrev härom året Georg Cederskog att han varit i USA (om jag minns rätt), och där hälsade människor på varandra, och man småpratade litet och såg varandra. Sedan hade han kommit hem till Sverige och slagits av att ingen hälsade, ingen pratade och ingen såg någon. Hmmm? Skulle det gälla för Sverige, det? Är det inte en väldigt lokal beskrivning?

I Ydre hälsar man på varandra. Man småpratar på busshållplatsen och i affären. Stannar man bilen vid väggkanten kan bilen som kommer efter bromsa och fråga om man behöver hjälp. Även tonåringar kan säga tack när de går av bussen.

I vintras lossnade en knapp i min kappa och försvann på bussen. Jag talade med föraren och bad honom att inte slänga den, om han skulle stöta på den. Nästa gång jag åkte med samme förare meddelade han att han hade tagit vara på knappen – när skulle jag åka härnäst? Det är glesbygdens möten.

Nu i maj höll veteranföreningen sitt årsmöte på Örebro folkhögskola som ligger i Vivalla centrum, vid ett höghus, i en ström av deltagare och besökare, och med ett, sjuttiofem nationaliteter i omgivningen. Skolan arbetar särskilt och genomtänkt med möten mellan människor. Det är stadens möten.

Och själva vårt årsmöte var som alltid i hög grad ett mötestillfälle. För några var alla deltagare redan kända, för andra blev det ett tillfälle till nya bekantskaper. Åsikter fick mötas och erfarenheter bytas. Vi tvingades inse att vi gjort förluster i liv, men vi såg också att vänskap kan hålla i många decennier.

Man är mans gamman.

Lena Skördeman

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEMLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 2
ÅRGÅNG 11
JUNI 2011

MEDLEM I FÖRENINGEN BLIR DU
GENOM ATT BETALA IN MEDLEMSAVGIFTEN
F.N. 100 KRONOR PER ÅR
TILL FOLKHÖGSKOLANS VETERANFÖRENING
PLUSGIROKONTO 400 28 34 - 2
GLÖM INTE ATT ANGE NAMN OCH ADRESS

INNEHÅLL

Kjesäters folkhögskola - vad är det som händer?	2
Årsmöte på Örebro folkhög- skola i Vivalla	4
Resa till centraleuropas hjärta?	6
En uppmaning!	6
Kunskap och njutning	7
Så minns jag Gunnar Hirdman	8
Västsvensk veteranträff	10
Bloggen och folkbildningen	11

Redaktionskommitté

Egil Boräng
egil.boraeng@swipnet.se

Jörgen Håkansson
jorgenh1@telia.com

Rune Nilsson
rune.nilsson@folkbildning.net

Grafisk formgivare

Bertil Forsberg Consulting
bfgrafiskdesign@yahoo.se

Kjesäters folkhögskola - vad är det som händer?

På eftermiddagen den 7 april ringde telefonen hemma på Vallstrand, i Sörmlands Österåker. Det var en lärare och tidigare medarbetare på Kjesäters folkhögskola som ringde. Han ville förvarna mig om att det följande dag skulle stå i vår lokala tidning, KatrineholmsKuriren, att skolan skulle läggas ner. Visserligen har jag de senaste åren både själv kunnat se och fått höra om märkliga saker som hände på skolan. 2008 bildade Scouterna vad man kallade en Ledarskapsakademi. I samband med detta fick alla företrädare för allmänna intressen lämna Kjesäterstiftelsens styrelse, rektorstjänsten blev delad med scoutkansliet i Stockholm och slutligen flyttades också ekonomifunktionen dit.

Den 7 april hade ordföranden och vice ordföranden i Kjesäterstiftelsens styrelse kommit till skolan för att informera personalen om att det pågående läsåret var det sista i skolans historia. Genast efter personalmötet lade ordföranden, Helena Kaså Winqvist, ut ett meddelande på skolans hemsida, där hon meddelade, att på grund av en akut ekonomisk kris avsåg man att genomföra "en kontrollerad aveckling av skolans verksamhet vid vårterminens slut". På hemsidan fanns också information om att inga elever längre skulle antas till hösttermin 2011. Hur kunde det bli så här?

Innan jag går vidare vill jag berätta lite om min relation till Kjesäter. I min ungdom och även senare var jag starkt engagerad i Svenska Scoutförbundet (SSF). I början av 1960-talet beslutade förbundet att starta en folkhögskola. Av Vingåkers kommun fick scouterna 1961 köpa det förfallna herresätet Kjesäter, ett par kilometer utanför Vingåkers centrum, för en krona. Det hade då inte varit någon verksamhet i slottet sedan 1946.

Under de här åren, i början av 1960-talet, var jag ibland med som kursledare i några av förbundets ledarutbildningar och konfirmationsläger. Ofta arbetade jag tillsammans med Eilertz Fryland, som skulle bli Kjesäters förste rektor. Det innebar att jag under min studenttid kom att höra mycket talas det, som skulle bli scouternas folkhögskola och jag besökte även de gamla slottet innan renoveringen påbörjades. Sommaren 1964, det år då skolan invigdes, var jag med som ledare på ett konfirmationsläger. På hösten samma år började den första vinterkursen.

1972 kom jag till Kjesäter för att vara med vid starten den tvååriga fritidsledarutbildningen och arbetade med den till 1980. Tillsammans med familjen bodde jag sedan i Tanzania under tre år. I början på 1983 avled Eilertz Fryland hastigt och oväntat och i augusti samma år kom jag tillbaka till Kjesäter, nu som rektor. Det jobbet fortsatte jag med fram till slutet av 1996, då jag lämnade rektorstjänsten och bytte "internatlivet" mot det friare livet som diversearbetare och fårbonde.

Även om det nu är länge sedan min anställning på Kjesäter är det naturligtvis så, att jag blir starkt berörd när den skola, i vilken jag varit mer eller mindre engagerad sedan studentåren, plötsligt ska försvinna.

Protesterna mot nedläggningen lät naturligtvis inte vänta på sig. Det var de studerande som startade och det skedde i tidens anda på ett socialt medium, på Facebook. En grupp med namnet *Rädda Kjesäters folkhögskola* bildades. (Den har idag när jag skriver detta, den 8 juni, 1 496 medlemmar). Vidare startades en namninsamling och en debattsida, också på Facebook.

Givetvis vara det många människor i bygden och i scoutkretsar runtom i landet som undrade över vad det var som hände. För Vingåkers kommun handlade det om ett 30-tal arbetsplatser, vilket är mycket på en liten ort. Allt skedde så fort och människor stod frågande. En del reagerade och kontaktade scoutförbundet för att protestera mer eller mindre upprört.

Så småningom insåg jag, inspirerad av en tidigare lärarkollega, att man i alla fall skulle försöka göra något för att förhindra en omedelbar nedläggning. Vi var tre som den 19 april skrev ett öppet brev till styrelsen för Kjesäterstiftelsen. I brevet värdjade vi om att man skulle visa eftertänksamhet, genom att besluta driva skolan vidare under ett år. Det skulle ge en tidsfrist under

vilken man kunde diskutera olika framtidsalternativ, inte minst med tanke på att en omedelbar nedläggning skulle innebära att scoutrörelsen skulle förlora statsbidraget till folkbildning för all framtid. Vi fick inget svar på vårt brev.

Den 1 maj var det dags för ett nytt brev. Under mellantiden hade SSF:s styrelse beslutat att utlysa en extra förbundsstämma om Kjesäters framtid till den 19 juni. Nu var vi åtta personer, alla verksamma på Kjesäter och/eller i scoutrörelsen på 80- och 90-talet, som skrev ett nytt brev. Det vi önskade var att få träffa företrädare för skolans styrelse för att "samtala om vilka möjligheter det finns att lösa krisen för skolan".

Den 12 maj åkte fyra av oss till Stockholm och talade med två företrädare för Kjesäterstiftelsens styrelse. Vi fick veta att SSF:s förbundsstyrelse till den 19 maj skulle skriva en proposition om Kjesäters framtid. Vid vårt samtal upplevde vi att man lyssnade på våra argument för att låta skolan få en frist på ett år. Därför blev vi mycket besvikna när vi fick ta del av den proposition som ska behandlas vid den extra förbundsstämman. Det förslag som förordas av förbundsstyrelsen är en aveckling av verksamheten och försäljning av Kjesäter.

Nu blev det en intensiv aktivitet. Vi ansåg att den proposition som lagts fram var "oerhört ensidigt och ibland rent osann". Den 23 maj lade vi ut en kommenterad version av propositionen på den hemsida som vi skaffat "för säkerhets skull". Där kan vem som helst gå in och läsa relevanta dokument. Adressen är: www.kjesaeterfakta.se

Hur blir det då med Kjesäter som folkhögskola i framtiden? Svaret är enkelt – vi vet inte!

Egil Boräng

Årsmöte på Örebro folkhögskola i Vivalla

Den 18 maj träffades ett 20-tal folkhögskoleveteraner för årsmöte på Örebro folkhögskola. Skolan ligger i Vivalla, en stadsdel i Örebro, som i högsta grad är mångkulturell. När jag kom till köpcentret där skolan ligger, fick jag leta en stund, men mittemot ett skrädveri/skomakeri låg ingången till skolan, i utifrån sett ganska anonyma lokaler. Men visst stod det Örebro Folkhögskola på skyltarna i fönstren. Och innanför dörren var det en riktig folkhögskola.

Mitt emot en butik som åtar sig diverse reparationer ligger Vivalla folkhögskola

Det var drygt 20 veteraner som mött upp. Rektor Birgitta Lovén och hennes biträdande rektor Mattias Molin berättade engagerat om skolan. Den drivs av Evangeliska frikyrkan som övertagit ansvaret för den från Örebro läns landsting. Skolan har verksamhet på två ställen, i Vivalla där det är en dagfolkhögskola och i Götabro som har internat.

Lokalerna i Vivalla övertogs från skolförvaltningen och ett apotek. De har byggts om för att bli ändamålsenliga, man har växt och fått "inta" bit efter bit. För att lösa trångboddheten hyr skolan även lokaler av Svenska Kyrkan i stadsdelen. Närmast på tur står en utbyggnad av köket. 4 000 människor passerar Vivalla Centrum varje dag, så skolan ligger verkligen mitt i byn. Och det är lätt att fylla den allmänna kursen. Man kan inte ta emot alla som vill studera.

Efter informationen om skolan var det dags för årsmötesförhandlingarna. Berit Forsberg valdes till mötesordförande och sekreterare blev Hans Zetterberg. Styrelsen för veteranföreningen fram till nästa årsmöte om två år ser ut så här: Till ordförande omvaldes Lena Skördeman. Övriga styrelseledamöter är Stellan Boozon, Britt-Marie Danestig, Jörgen Håkansson och Kerstin Mustel. Ersättare är Rikard Lilljekvist och Rune Nilsson. (Vid styrelsens konstituering utsågs Britt-Marie till kassör och Jörgen till sekreterare.

**Rektorsduon Birgitta Lovén och biträdande rektor Mattias Molin
hälsade oss välkomna och berättade om skolan**

Presidiet Berit Forsberg och Hans Zetterberg i aktion

Efter lunch på en närbelägen restaurang fick vi information om aktuella folkhögskolefrågor av Signild Håkansson, som svarar för bidragsfördelningen på Folkbildningsrådet. På rådet skapar man de spelregler som folkhögskolorna har att följa. Signild är sekreterare i en beredning som ska arbeta fram nya villkor för studieomdömet. Vi fick veta att en folkhögskola kan ansöka om att få betygsrätt för uppdragsutbildningar, i första hand Sfi.

Relativt sett minskar nu de allmänna kurserna i förhållande till särskilda kurser. Storhetstiden för allmänna kurser var under Kunskapslyftet (och dess föregångare) 1993-2005. Då var också folkhögskolorna som störst genom att de tilldelades extra platser. De studerande på de särskilda kurserna är nu inte yngre än de på allmän kurs. De långa kurserna breder ut sig, vilket innebär att folkhögskolan når färre människor. Kortkursandelen är nu inte mer än 8 %.

Studieavbrotten är cirka 20 % på allmän kurs och 10 % på särskilda kurser. Signild berättade också att det inte finns någon inflation i studieomdömena. I själva verket sjunker snittet.

Just nu finns det 150 folkhögskolor, varav 43 i offentlig regi och 107 rörelse- eller stödföreningsskolor. Deltagarna i långa kurser fördelar sig på följande sätt: 23 % är internatelever, 63 % externatelever och 14 % studerar på distans. En fråga som aktualiseras framöver är hur många skolor som kommer att kunna upprätthålla sina internat. Majoriteten av skolorna erbjuder fortfarande internatboende. Det kan också noteras att 30 % av deltagarna på allmän kurs är födda i annat land än Sverige. Efter många frågor från vetgiriga veteraner avslutades årsmötet i Vivalla med kaffe och efter-snack

Egil Borång

Är du intresserad av en

Resa till Centraleuropas hjärta?

Det Habsburgska riket i Centraleuropa har återkommit i människors medvetande. Prag och Wien var under många hundra år det nav som påverkade Europas politik. En resa till det Habsburgska rikets centrum för oss tillbaka till spännande historiska äventyr men också till det moderna Europas kulturella hjärta.

Om du är intresserad vill jag be dig kontakta mig så att vi kan göra en bedömning om det finns underlag för en resa med Veteranföreningen.

Hälsningar

Paul Reichberg

paul.reichberg@folkbildning.net

070-6738564

EN UPPMANING !

Styrelsen önskar få in uppgifter om e-postadresser från alla våra medlemmar som har en sådan. Syftet är att snabbt och smidigt samt utan särskild kostnad kunna få kontakt med enskilda medlemmar i diverse föreningsärenden. Det ger också möjlighet att få FolkhögskoleVeteranen som pdf-fil. Fördelen med det är att bilderna blir i färg och betydligt skarpare än i det svartvita trycket.

Vi uppmanar därför var och en att snarast sända denna uppgift till Bertil Forsberg med e-postadress: bfgrafiskdesign@yahoo.se

KUNSKAP OCH NJUTNING

Oscar Olsson, som anses vara studiecirkelns fader, fick kämpa för sin idé. Den första cirkeln genomfördes inom IOGT i Lund 1902. Alla gillade inte denna nyhet. 1911 gav han ut en programskrift med titeln *Folkets bildningsarbete*. Han menade att studieverksamheten hade missförstått när det gällde arbetsmetoder, principer och syften, ja t o m misstänklighets på många ställen.

Skriften utgår från kunskapsbehovet och njutningskravet. Den betonar föreningarnas betydelse för bildningsarbetet och hävdar kravet på njutning, annan njutning än alkoholen. Det kravet ska tillgodoses i bildningsarbetet. Nykterhetsvännerna måste "allvarligt taga upp frågan om möjligheten att radikalt komma åt otrevnadskänslan i livet som en av alkoholbegärets djupaste rötter" och det kan ske endast genom att "fylla människors liv med verkligt bärande intressen, ... eggelser av verkligt livsfrämjande och livsstegrande art, som kunna tränga ut den stimulans de söka i alkoholen".

Om detta skriver Lars Svedberg i boken **Folkbildningsideal för folkrörelsearbete** (Sober förlag). Boken handlar om två förgrundsgestalter Oscar Olsson, IOGT, och Justus Elgeskog, NTO. För att få underlag har Lars använt sig av barfotaforskning. Fem grupper har arbetat: NBV-cirklar i Lund, Karlstad och Linköping har studerat Oscar Olsson, en grupp i Borås har tittat på bibliotekens betydelse och en grupp vid Wendelsbergs folkhögskola har ägnat sig åt Justus Elgeskogs gärning. Han var rektor där 1928-1947.

Likheterna mellan de båda förgrundsgestalterna är många men mycket skilde dem åt i bildningssyn. Boken stod i centrum i bildningsarbetet för dem båda. Därför avsnittet om studiecirkelbibliotekens roll i det tidiga folkbildningsarbetet. Lars berättar om folkbildningsidéns plats i det lokala föreningslivet.

Studiecirkeln och biblioteket

Oscar Olsson menade att en studiecirkel är det bästa, enklaste och billigaste medlet för att skapa och underhålla förstklassiga folkbibliotek. Hans förslag var att varje cirkel borde köpa in minst lika många böcker som deltagare och inom så många bildningsgrenar som möjligt. Cirkeln skulle arbeta hela året och böckerna cirkulera mellan deltagarna. Årsavgiften för cirkeln borde vara lägst två kronor (motsvarar 104 kr idag) och helst skulle hela kassan användas till bokinköp. Mer pengar kunde man ordna genom medlemsavgifter, anslag och fester. Vid årets slut skulle böckerna överlämnas till föreningen/logen för att skapa ett bibliotek.

1902-03 hade IOGT 15 cirklar med bibliotek som hade 305 band. 1911-12 hade IOGT 754 cirklar med bibliotek och 81 000 band. Det året hade cirklarna köpt böcker för 35 173 kr (motsvarar 1 567 609 kr idag). Statsbidrag fanns inte då

Elgeskog och Folklig Kultur

Oscar Olsson blev riksdagsman och världspresident inom IOGT. Elgeskogs arena var NTO och Wendelsberg men han var också aktiv i Riksteatern, Amatörteaterns Riksförbund och Svenska Gymnastikförbundet och dess folkhögskola Lillsved. Han var en betydande kulturpersonlighet för sin tid och förekom ofta i radio. Han var ordensstudieledare under 37 år. Som rektor var han något av en andlig auktoritet, skriver Lars Svedberg. Man såg upp till och ibland bävade inför honom.

Med Folklig Kultur ville han att nykterhetsrörelsen skulle ägna sig åt mer än nykterhet. Den skulle bli en folklig kulturorganisation med Wendelsberg i centrum.

Lars Svedbergs bok är behagligt tunn med 152 sidor men mycket innehållsrik och intressant. Den ger underlag för många samtal folkbildare emellan.

Rune Nilsson

Så minns jag Gunnar Hirdman

Gunnar Hirdman

En söndag i september 1959 kom jag med tåget från Småland till Dalarna med slutstation Brunnsviks hållplats. Jag hade påbörjat min livsresa, som skulle föra mig in i folkbildningens värld, något som jag då inte var medveten om eller hade någon tanke på. Egentligen hade jag bara lämnat ritbordet för att skaffa en ingång till vidare studier men livet förde mig på andra vägar. Under två mycket lärorika och utvecklande år kom jag i kontakt med några av den tidens stora inom folkhögskola och folkbildning i allmänhet. Jag, som så många andra av oss arbetarungdomar, hade varit aktiva på hemorten i ungdomsklubbar och fackliga organisationer, så när funderingar kring framtida yrkesverk-

samhet och därmed studielusten väcktes var Brunnsviks folkhögskola en ganska given startplats för att påbörja en klassresa. Brunnsviks folkhögskola genomgick en rejäl förändring runt åren 1959-60 vilket bland annat innebar att några av de gamla legendarerna lämnade skolan. En ny regim gjorde sitt intåg med mera av fasta rutiner, ordning och reda skulle någon kanske säga. Men vi som kom till skolan hösten 1959 hade det stora "nöjet" att få stifta bekantskap med Alf Ahlberg, skolans mångårige rektor, John "Joar" Lindgren, en av dem som skrivit viktiga böcker kring arbetarrörelsens historia bland annat en klassiker om August Palm, Rickard Norrman, den underfundige svensk- och

historieläraren med sitt "lösbladssystem" under armen och naturligtvis Gunnar Hirdman, svensk folkbildnings "grand old man" under mer än tre årtionden från mitten av 1920-talet till slutet av 1950-talet.

Jag visste inte då, att Hirdman ansågs vara en av landets mest efterfrågade föreläsare och att han fyllde vartenda Folkets hus han besökte, men jag insåg efter de första lektionerna med Gunnar att han var en ovanlig person. I det schema som gällde för Brunnsvik fanns ämnen som filosofi, litteratur, arbetarrörelsens historia såväl svensk som internationell. Det var Hirdman som ansvarade för de internationella utblickarna och filosofin svarade givetvis Ahlberg för. Det var naturligtvis en omvälvande upplevelse att som relativt vuxen komma till en skola där man behandlades som just vuxen och där friheten var i det närmaste total, även om vissa principiella nyordningar efter hand infördes, under de år jag vistades på skolan, när det gamla gardet efterträddes av nya personer med rektorn C-G Lindell i spetsen. I jämförelse med den folkskola som dittills varit min skolerfarenhet så var ju Brunnsvik ett under av tillåtande atmosfär, men under ansvar.

För Gunnar Hirdman hade Brunnsvik under årtionden varit hans andra hem, han hade en stående lägenhet i den Bonnierska stugan strategiskt byggd i backen bakom Fatburen och med utsikt ner mot sjön Väsman. Han hade undervisat och hållit ABF-kurser vid skolan sedan 1920-talet och när jag och vi andra mötte honom 1959-61 så gjorde han sina sista dagsverken vid sitt älskade Brunnsvik.

Hirdman hade aldrig någon fast anställning vid skolan utan kombinerade verksamheten med sina andra engagemang som studieledare i ABF, först vid Arosgården i Västerås och senare som ABF-förbundets studierektor, ett engagemang som varade i tjugo år. Jag tror att Brunnsvik för honom blev en plats för återhämtning och avkoppling även om han höll en och annan föreläsning. Han var älskad av alla och hans nära relation till Alf Ahlberg var säkert ett ytterligare skäl till hans frekventa vistelser vid skolan.

Redan vid den första lektionen med Gunnar Hirdman fick vi en föraning om hans sätt att närma sig ämnet. Hans huvudämne under min tid vid Brunnsvik var "den internationella arbetarrörelsens historia", ett enormt brett område där Gunnar under några terminer lotsade oss igenom såväl den nordiska, europeiska, ryska, kinesiska och amerikanska arbetarrörelsens utveckling.

Och så hans "lilla egenhet". Naturligtvis kunde han inte avhålla sig från att kommentera dagsaktuella företeelser i samband med sina historiska utläggningar, utan gjorde ganska rejäla avvikelser från huvudspåret. En av de första frågor han kastade ut över oss andäktigt lyssnande i den stora salen i Vita huset var "ni tål väl parenteser?" Jo det gjorde vi väl, men inte trodde vi att en parentes kunde sträcka sig över flera veckor, jag månader ibland, särskilt som Gunnar då och då gjorde uppehåll i framställningen då han var på någon resa eller hade annat uppdrag. Men på något outgrundligt vis så återkom han till den punkt där parentesen började och så var vi inne i den ursprungliga framställningen igen.

Hur var Hirdman som pedagog? I jämförelse med dagen folkbildningsarbete, som till stor del bygger på grupporienterad verksamhet och självstyrt arbete så skiljde sig hans sätt att undervisa ganska rejält. Inga avbrott för organiserade reflekterande samtal och de flesta av oss ställde inte särskilt många frågor, troligen av någon slags vördnad för den berömda man vi lyssnade till. Men en lysande föreläsare var han och han kunde fångsla när han med en kraftig och närmast staccatoliknande stämma gav oss den ena faktaduschen efter den andra och han betraktade oss intensivt under sina buskiga ögonbryn. Jag vill nog påstå att han var en god exponent av begreppet "det levande ordet". Hirdman försåg oss med en rejäl litteraturlista som omfattade såväl skönlitterära som fackböcker med bäring på arbetarhistoria, ideologi och filosofi. Den lista som jag ännu har kvar omfattar cirka 50 titlar och några exempel på böcker vi skulle läsa kan vara Cronins *Stjärnorna blicka ner*, Hj. Brantings *Socialdemokratins århundrade*, Axel Gjöres *Robert Owen*, Ahlbergs *Tysklands ödesväg*, Upton Sinclairs *Kung Kol* och Trotskis *Mitt liv*. Hirdman egna skrifter

användes naturligtvis också, särskilt *Materialistisk historieuppfattning* och *Marxismens arvtagare*. Vi fick med hjälp av Gunnars breda översikter underlag för egen läsning och vi kunde efter eget intresse fördjupa oss i kooperationens framväxt via Robert Owen eller studera anarkismens idéutveckling med hjälp av Trotski och Krapotkin. Men jag kan inte minnas att han försökte indoktrinera oss med sina åsikter, han var snarare väldigt odogmatisk och överlämnade åt oss studerande att värdera och reflektera. Hans livsdevis "insikter före åsikter" styrde nog hela hans framställningskonst. Just anarkismen ägnade Hirdman en hel del tid åt och jag vet ju nu att han i sin ungdom tillhörde Hinke Bergegrens så kallade "unghinkar" som var en radikal och relativt intellektuell rörelse som tilltalade Gunnars unga sinne. Jag har den uppfattningen att han under hela sin verksamma tid, som ABF-rector, som lärare och anedd föreläsare verkade i ett slags frihetlig socialistisk anda.

Jag har ännu kvar anteckningarna från föreläsningarna och ser nu vilken bredd och omfattning Hirdmans föreläsningar gav. Han uppmanade oss att läsa valda delar av den omfattande litteraturen, diskutera och bilda

oss egna uppfattningar, så även om han inte organiserade några grupparbeten bildade vi spontana grupper i de rum och kollektiv där vi bodde. Vi fick verkligen ägna oss "självstyrt lärande" i detta begrepps bästa mening. Hirdman var en stor humanist och fredskämpe. Han talade mycket om världens konflikter och oroandes nog en hel del av det kalla krig som rådde i mitten av 1900-talet och när det gällde fredsfrågan hade han en verklig husgud – Jean Jaurés, författare, historiker och politiker i Frankrike åren runt sekelskiftet 1800-1900. Efter Hirdmans föreläsning kring denna fredskämpe glömde jag aldrig namnet Jean Jaurés, som enligt Gunnars uppfattning blev första världskriget första offer när Jaurés blev skjuten på öppen gata i Paris som en följd av hans ihärdiga arbete med att förhindra krigsutbrottet.

Så här femtio år efter mötet med Gunnar Hirdman känns det som att jag i min ungdom blev en liten del av folkbildningshistorien och när jag ur minnet framkallar bilden av Gunnar och Alf Ahlberg sakta gående arm i arm på "bygatan" i Brunnsvik eller vid kaffebordet på Tjäders kafé så fylls jag av tacksamhet över att jag med mina två år vid skolan fick en grund för mina många år som aktiv folkbildare på flera plan.

Georg Karlsson

Georg Karlsson

Utbildade sig till byggnadstekniker. Började sin "folkbildarbana" 1971, som ombudsman hos ABF i Vimmerby-Hultsfred. Lärare på Ädelfors folkhögskola i bl. a. samhällsämnen och ledarskap. Har också undervisat på folkhögskolläroprogrammet i Linköping. Författare till boken: "Gunnar Hirdman – Humanisten, demokraten, folkbildaren."

Västsvensk veteran träff

En tidig vårdag, 6 april, hade Ingemar Nordieng och undertecknad inbjudit till träff för västsvenska folkhögskoleveteraner på S:a Elisabeths folkhögskola i Göteborg. Drygt ett dussin f.d. lärare och rektorer infann sig för att efter förmiddagsfika och visning av skolan av rektor Mario lyssna till Caroline Runesdotter, som i höstas doktorerade på en avhandling om svensk folkhögskola kallad "I otakt med tiden". Hon hade dokumenterat många intressanta företeelser och hennes föreläsning gav inspiration till fortsatt arbete inom folkhögskola och övrigt folkbildningsarbete.

Efter en mycket god lunch fick vi deltaga i skolans varje onsdag återkommande kulturinslag, denna gång estradören Leif Olsson, som med hjälp av vackra bilder och en närvarande pianist gav en nyanserad bild av författaren Tomas Tranströmer och hans verk. Dagen avslutades med fika och frukt varvid Stellan Bosson informerade om veteranföreningens olika aktiviteter.

Sören Magnusson

Bloggen och folkbildningen

Jag skriver en blog. Det började jag med för ett år sedan, den 1 maj 2010. Det är inget märkvärdigt, bara lite dagstankar skrivna av en folkbildare, som precis gått i pension. Jag valde att pensionera mig den 1 maj på arbetarnas högtidsdag. Det var en markering för några olika saker. Men framför allt ville jag påminna mig själv om mitt ursprung: nykterhetsrörelse, folkbildning och arbetarrörelse - i den ordningen. Fast när jag tänker efter, är det svårt med ordningen. Det var mera en fråga om allt på en gång, svåra att skilja från varandra. Tanken med bloggen var att reflektera dagens samhälle, teater, litteratur och kultur i stort i 1900-talets drömmar och tillkortakommanden. Detta har jag ännu inte riktigt lyckats med. Projektet var lite för stort och pensionärer måste få lov att arbeta också. Den 1 december förra året blev jag tillfrågad om ett heltidsvikariat. Det pågår till den 30 september. Sedan blir det tillbaka till "det egna".

Men jag försöker hålla jämna steg med tankarna och idéerna och laptopen och anteckningsböckerna är ständiga följeslagare. Alltför ofta blir jag dock omsprungnen. Men nu har jag fått struktur på ett projekt, som legat och grott länge. Man skulle kunna säga att bloggen har hjälpt mig. Därför vill jag, innan jag beskriver mitt projekt, berätta om några självklarheter, som bloggandet uppenbarar för mig.

Själva utgångspunkten är att det senaste inlägget ligger överst. Sedan följer allt övrigt i tidsföljd. Om man varit flitig en dag och skrivit flera inlägg, försvinner gårdagen ganska snabbt neråt. Nu finns det förvisso flera olika bloggverktyg och mallar, som gör det möjligt att driva en blogg, som blir ett mellanting mellan vanlig hemsida och blogg, nästan som en tidning. Det vanligaste är nog fortfarande, att man gör sina inlägg i tidsföljd och lägger dem efter varandra.

Men varför och vad skriver jag. Det är kanske mer intressant. Låt mig berätta. Under ganska många år nu, i princip sedan jag avgick som rektor 1998, har jag sysslat med Wendelsbergs historia och ägnat många timmar åt skolans arkiv. Framför allt har jag ägnat mina studier åt skolans förhållande till sin huvudman och de bredare folkbildande

ambitioner, som framför allt har drivits av skolans tredje rektor (1928-1947), Justus Elgeskog. Så smått börjar jag nu förstå att detta arbete nog var, om inte absolut unikt, ganska enastående i svenskt folkbildningsarbete. Elgeskog och kretsen kring honom ville skapa en folkhögskola i samklang med sin folkrörelse, där den ena var den andras förutsättning. Och det gemensamma arbetet skulle skapa en "ny människa" - inget mindre. Man ville förändra världen! Och allt hade sin upprinnelse i det trauma, som första världskriget skapade hos människor och nationer. En del av nykterhetsrörelsen i Sverige ville lägga fredsarbetet till sitt program. Templarorden (TO) var först ut, tätt följt av Nationalgodtemplarorden (NGTO), som startat Wendelsberg. Dessa två sällskap gick samman 1922 och blev NTO, som ärvde sitt program från sina föregångare: Nykterhet, Fred, Folkuppfostran. Det blev en nykterhetsrörelse, som verkade med hjälp av folklig bildning och kultur. Detta arbete skulle kulminera under trettioalet. De två viktiga instrumenten blev Wendelsbergs folkhögskola och NTO:s studieförbund. Centrum utgjordes av Wendelsberg och kampen fördes ute i landets lokalföreningar.

Jag är nu i färd med att skriva en bok, vars ärende är att beskriva ansträngningarna att förena NTO:s och Wendelsbergs folkbildningsarbete till ett enda och gemensamt projekt. Min utgångspunkt är det riksmöte för NTO, som hölls på Wendelsberg i juni 1933. Där presenterades en plan för effektivisering och utvidgning av organisationen, där folkhögskolan tillsammans med det egna studieförbundet skulle spela en avgörande roll. Det skulle till och med föreslås ett nytt namn: NTO - förbund för Folklig Kultur. Det nya namnet blev aldrig till. "Folklig Kultur" skulle efter ett par år gå vidare som namn på Samverkande bildningsförbundens tidskrift. Men omorganisationen och utvidgningen av NTO:s program skulle till stora delar genomföras. Jag skall inte uppehålla mig med detaljer kring detta. Om du vill kan du läsa en liten uppsats jag skrev för ett par år sedan. Du finner den på min blogg: janwennergren.se. Däremot vill jag gärna reflektera en stund över kopplingen som gjordes

mellan folkrörelse, folkbildning, folkhögskola och studieförbund. I "min" berättelse från trettioalets Wendelsberg och NTO är denna koppling mellan idé och folkbildningens instrument mycket tydlig. Och länge har det varit så. Vi talar fortfarande om att vi i folkbildningen bär idéer, kanske en huvudmans idéer. Vi i folkbildning och folkhögskola är fortfarande, åtminstone till namnet, en del av vår folkrörelse eller vår bygd. Men jag tror att vi alla erfar, att denna bild brister, om den inte redan gått i kras.

Folkrörelser, i alla fall de etablerade, och några unga nya finns knappast, har blivit mer "rörelse" än "folkrörelse". Det lokala arbetet har i alltför många fall ersatts av centralt arbete. Medlemmar finns uppenbarligen, men i krympande mängd och relativt osynliga. Den centrala byråkratin har byggts ut rejält och slukar uppenbarligen stora resurser. Vi har alla blivit varse hur höga löner de höga tjänstemännen har i våra folkrörelser. På NTO:s riksmöte 1933 fördes en animerad debatt om man skulle arvodera ordenssekreteraren, så att han kunde ägna rörelsen sin tid på en större heltid än den han redan hade. Riksmötet önskade inte någon sådan "byråkratisering" av ordensarbetet. Det märkliga var att medlemsantalet var lika stort, då som nu (och faktiskt lite större). Dessutom var det lokala arbetet av en långt större kvalitet och omfattning än nu.

Det finns ingen anledning att säga att "allt var mycket bättre förr". För det var det inte. Men vissa företeelser i vår samtid förtjänar ändå att klandras och jämföras med tidigare förhållanden. Dit hör vår nuvarande samhällskultur, som mäter framgång i pengar. Låt mig ta ett aktuellt exempel, nämligen vinstkraven, som numera finns hos myndigheter, företag, organisationer - folkrörelser. En budget, som går jämnt ut är en förlustbudget. Det har vi lärt oss. I veckan läste vi om vinstkraven på SOS Alarm (ägs av kommuner och landsting). Fjorton procent! Denna vinst uppnår man genom effektivisering och personalnedskärningar.

Det får (och har fått) ödesdigra konsekvenser för sjuka människor. Vinstkrav finns numera i varje verksamhet, offentlig eller privat. Jag kan förstå att aktieägare kräver vinster i de företag de satsat sina pengar. Men jag kan inte förstå detta i offentlig verksamhet och organisationer. Jag menar att vinstkraven som till exempel finns hos folkhögskolans huvudmän och kanske framför allt hos folkhögskolorna själva är ett hinder för en sund och kreativ utveckling. Allt är inte ekonomi, men idag tycks allt kretsa kring ekonomin. Det är numera bara ekonomin, som får lov att bestämma förutsättningarna för mänsklig verksamhet (jag tar i, men det är bara för tydlighetens skull). Detta kommer till slut att innebära att mänsklig kreativitet, fantasi och inbillningsförmåga (i ordets äldre betydelse) inte längre blir avgörande för människans och samhällets utveckling. Ekonomin bestämmer ramarna och dess överstepräster blir ett nytt frälse, lika onåbart som det gamla.

När jag skriver detta har många av oss folkhögskoleveteraner nåtts av en kommenterad proposition från Svenska Scoutförbundet rörande förbundets vidare ansvar för Kjesäters folkhögskola. Den belyser två saker av det som jag här har skrivit om: förhållandet mellan huvudmannen och folkhögskolan samt tankarna hos det nya ekonomiska frälset. Det stämmer till eftertanke och manar till motstånd. Jag förmodar att Folkhögskoleveteranens redaktör kommer att kommentera denna proposition i vår tidskrift.

Den bok, som jag nu är mitt inne i, tecknar alltså bilden av en rimligare utveckling av folkbildningens, folkrörelsernas och folkhögskolans än den, som vi betraktar i dag. Jag har inte för avsikt att skriva en historisk avhandling. Det är i stället en berättelse om "ny" folkbildning, som utgår från folkliga rörelser, från en folklig kultur, som vill samhällsförändring och -förbättring. Berättelsen tillåter sig dessutom att inbland använda fiktionen, för att tydliggöra sammanhangen.

Jan Wennergren

Jan Wennergren

Arbetade bl. a. som dramaturg vid Göteborgs stadsteater innan han blev lärare i teaterämnen, svenska och historia vid Wendelsbergs folkhögskola. Där var han också rektor, i mer än 10 år. Nu pensionär men en aktiv sådan. Är vikarierande komminister i Stensjöns församling i Mölndal, timplärare på Wendelsberg och bloggare